

Identitats de gènere en l'adolescència

Recepció: maig 2016 / Acceptació: juliol 2016

Resum

El propòsit de la investigació és avançar en el coneixement sobre les percepcions que les i els adolescents i joves tenen de les identitats de gènere. Des d'un enfocament quantitatiu i qualitatiu, s'exploren els seus posicionaments entorn al que significa ser noi i ser noia; i s'observen en detall les atribucions estereotipades, valorant la persistència de rols de gènere i de condicions subjacents a la desigualtat. Finalment, s'ofereix una tipologia que classifica en quatre clústers les visions d'aquests i aquestes joves al voltant de les identitats de gènere.

Paraules clau

Adolescents i joves, Identitats de gènere, Estereotips, Rols de gènere, Igualtat i desigualtat

Identidades de género en la adolescencia

El propósito de la investigación es avanzar en el conocimiento sobre las percepciones que las y los adolescentes y jóvenes tienen de las identidades de género. Desde un enfoque cuantitativo y cualitativo, se exploran sus posicionamientos en torno a lo que significa ser chico y ser chica; y se observan en detalle las atribuciones estereotipadas, valorándose la persistencia de roles de género y de condiciones que subyacen a la desigualdad. Por último, se ofrece una tipología que clasifica en cuatro clústeres las visiones de estos y estas jóvenes en torno a las identidades de género.

Palabras clave

Adolescentes y jóvenes, Identidades de género, Estereotipos, Roles de género, Igualdad y desigualdad

Gender Identities in Adolescence

The purpose of the research is to add to our understanding of perceptions of gender identities among adolescents and young people. Their impressions of what it means to be a boy or a girl were explored from both a quantitative and a qualitative perspective, and the attribution of stereotyping was observed in detail, with an evaluation of the persistence of gender roles and conditions that underpin inequality. The study concludes with the proposal of a typology that classifies these young people's perceptions of gender identities in four clusters.

Keywords

Adolescents and young people, Gender identities, Stereotypes, Gender roles, Equality and inequality

Com citar aquest article:

Canal Rodríguez, P; Megías Quirós, I. (2016). "Identitats de gènere en l'adolescència". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 63, p. 60-78

▲ Presentació i marc de referència

L'objectiu d'aquesta investigació¹ va ser explorar les identitats de gènere de les persones adolescents i joves (14-19 anys) amb un enfocament en les diferents percepcions que poguessin tenir sobre el que significa “ser noi” i “ser noia”, les vivències a través del gènere o les diferents atribucions estereotipades. L'estudi no pretenia conèixer els comportaments d'aquesta població sinó les seves actituds sobre les diferències de gènere, que s'albiren a través de l'aproximació a les posicions en les relacions personals, grupals, la sexualitat, la socialització, els rols de gènere i les expectatives i projectes de futur.

Aquest treball s'emmarca dins d'un conjunt d'investigacions dedicades a l'estudi de les actituds, percepcions i relacions de gènere entre els i les adolescents i joves. Atès el caràcter específic d'aquesta investigació, es presenten a continuació els resultats de la revisió de la literatura que permeten, no des d'una interpretació teòrica sinó des de la descripció del fenomen, obtenir els punts de referència sobre l'evolució de l'objecte d'estudi i presentar els antecedents que justifiquen l'actualització del coneixement. Cal esmentar, però, que aquestes referències s'emmarquen en un corpus més ampli d'estudis de joventut i de gènere realitzats a Espanya, per equips com el format per Juan Carlos Ballesteros, Ignacio Megías i Elena Rodríguez, o per María José Díaz-Aguado *et al.* (alguns dels treballs dels quals es recullen al llarg de l'article i se citen en la bibliografia).

En l'àmbit concret que ocupa aquest treball, el de les actituds juvenils cap a les identitats de gènere, destaca un treball sobre joves i les seves relacions intergrupals (Rodríguez, Megías i Sánchez, 2002) en el qual es va identificar fa ja quinze anys com els discursos dels i les joves estaven plens d'atribucions de gènere, a partir de les quals es revelava la percepció que tenien sobre la masculinitat i la feminitat. Uns anys després, es va publicar la investigació *Joves i sexe. L'estereotip que obliga i el ritu que identifica* (Megías, Rodríguez, Méndez i Pallarés, 2005) en la qual feia èmfasi en la persistència d'estereotips i rols de gènere que es consideraven superats. Altres investigacions recents (INJUVE, 2008; López, 2011) i, sobretot, els nombrosos estudis centrats en la violència de gènere que necessàriament han aparegut en els últims anys (Díaz i Carvajal, 2011; Díaz, Martínez i Martínez, 2011; CIS, 2012; Díaz, Martínez i Martínez, 2014; Instituto Andaluz de la Mujer, 2015) evidencien les greus conseqüències de la pervivència d'aquests estereotips i de desigualtats de gènere i actituds masclistes.

Els estudis centrats en la violència de gènere evidencien les greus conseqüències de la pervivència d'estereotips i de desigualtats de gènere

Aquest conjunt d'investigacions deixen constància de la pervivència d'estereotips sobre els gèneres i de les seves conseqüències entre les persones joves. La investigació i els resultats aquí exposats busquen actualitzar l'evidència i ampliar el coneixement sobre aquest fenomen.

Metodologia

L'estratègia metodològica constitueix una aproximació de mètodes mixtos: quantitatiu, a través d'enquesta; i qualitatiu, a través de grups de discussió. Aquest enfocament mixt ha permès explorar i analitzar tants els posicionaments individuals com els discursos grupals.

Pel que fa a la perspectiva quantitativa, es va realitzar una enquesta administrada a una mostra no probabilística de 2.154 adolescents i joves d'entre 14 i 19 anys escolaritzats en els nivells d'ESO, Batxillerat i FP. L'aula va constituir la unitat mostral i la informació es va recollir mitjançant l'autoadministració dels qüestionaris l'octubre de 2014. La mostra va incloure la selecció intencional de 26 centres educatius en funció de les següents variables: centres públics i privats/concertats, 6 comunitats autònomes (Andalusia, Cantàbria, Castella-la Manxa, Comunitat Valenciana, Extremadura i Comunitat Autònoma de Madrid) i entorn rural i urbà.

Per la seva banda, l'abordatge qualitatiu de desenvolupament a través de grups de discussió amb adolescents i joves d'entre 14 i 19 anys. Les dinàmiques grupals es van efectuar a través de dos blocs en línia i van tenir una durada de 6-7 dies. En cada un d'ells va participar un total de 14 adolescents i joves (50% nois i 50% noies) dividits en dos segments d'edat: 14-16 i 17-19. Es va mantenir la diversitat territorial amb la participació de nois i noies de sis ciutats (Saragossa, Madrid, Barcelona, Bilbao, Granada i Còrdova) i l'equilibri de participants procedents de centre educatius públics i privats/concertats.

Resultats

Com són les noies i els nois

El primer objectiu de la investigació va ser conèixer les diferents percepcions que els nois i les noies tenen sobre les qualitats, capacitats i identitats que caracteritzen tots dos gèneres. L'interès era el de poder identificar com els i les adolescents i joves es perceben a si mateixos, explorar les possibles diferències entre sexes, i oferir una representació clara de les atribucions amb què es refereixen a allò masculí i a allò femení.

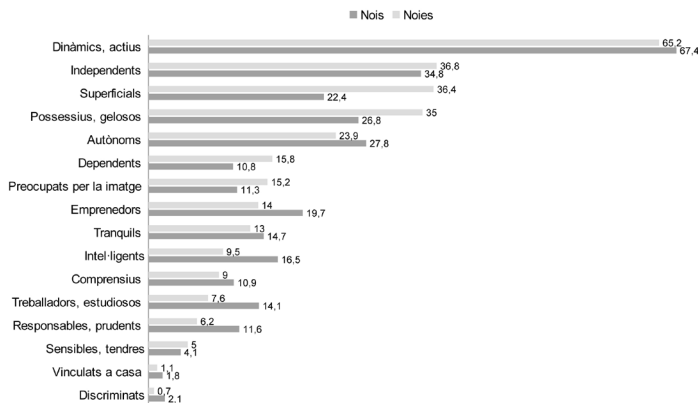
Hi ha un acord generalitzat en relació al fet que nois i noies tenen característiques diferents

Pel que fa a les qualitats, hi ha un acord generalitzat en relació al fet que nois i noies tenen característiques diferents. Segons els i les adolescents i joves enquestats, les qualitats que millor defineixen les noies són la sensibilitat i la tendresa (56%), la preocupació per la imatge (46%) i la responsabilitat i prudència (36%). Per la seva banda, les qualitats que millor definirien els nois, segons el conjunt d'aquesta població, són el dinamisme i l'activitat (66%), la independència (36%) i l'ésser possessius i gelosos (31%).

Atenent a les diferents percepcions segons el sexe de la persona, esdevé paradigmàtic com hi ha un cert consens en les qualitats atribuïdes a un o altre sexe, que confirma distincions clares i tradicionals a la percepció i interpretació dels gèneres, encara que amb matisos. Com es s'observa en el gràfic 1, les noies s'atribueixen les qualitats ja esmentades, seguides de ser treballadores i estudioses. Aquestes qualitats definitòries de les noies són també esmentades pels nois i, llevat de la qualitat de responsabilitat i prudència, són identificades per ells encara en major magnitud que per elles. No obstant això, les qualitats d'independència, autonomia i emprenedoria són subratllades més per elles que per ells, encara que en cap cas són les predominants. Pel que fa a les qualitats atribuïdes als nois, segueix a les ja esmentades la de la superficialitat, destacada molt més per elles. Per contra, la qualitat d'autonomia (5a posició) i altres qualitats clarament positives que ocupen una posició més baixa (emprenedoria, intel·ligència, responsabilitat o ser treballadors i estudiosos) són més destacades per ells.

Gràfic 1. Característiques que millor defineixen els nois, segons sexe

Pel que fa a les capacitats, es va preguntar als i les joves sobre el seu nivell d'acord amb enunciats estereotipats: noies més capaces de comprendre els altres, de donar afecte, de reflexionar i de viure la religió o l'espiritualitat; nois més decidits i més capaços per a l'esport, la tecnologia o enfrontar problemes. Aquestes idees van suscitar un acord de major a menor segons l'ordre plantejat: en una escala 1-7, el major acord es va produir en relació amb les capacitats de les noies; totes les afirmacions referides a elles, llevat de la capacitat de viure la religió o l'espiritualitat, ofereixen un nivell d'acord entre el 5,09 (més capaces de comprendre) i el 4,62 (més capaces de reflexionar); amb un nivell d'acord inferior, es troben els enunciats referits als nois, sent el de major acord el que afirma que els nois són més decidits (4,45) i el de menor acord el que indica que són més capaços d'enfrontar problemes (3,46). Diferenciant el nivell d'acord per gèneres, s'identifica que els estereotips estan més marcats entre els nois: en major mesura ells consideren les noies més capaces de comprendre i donar afecte, i als nois més decidits i capaços en l'esport i les tecnologies.

Els nois es mostren conscients dels avantatges de gènere que els són atribuïdes

L'estudi qualitatiu va propiciar una més completa aproximació a les identitats de gènere. Pel que fa a la feminitat, tots dos sexes destaquen aspectes com l'emocional, la responsabilitat o l'entrega; discurs general que atorga a les noies un lloc diferenciats davant dels nois però que s'interpreta com inoperant o poc pràctic, cosa que constitueix la base de no poques desigualtats de gènere. La maternitat, per la seva banda, és referida entre elles com a símbol d'orgull: representa la capacitat de fortalesa, valentia i fins i tot l'emprenedoria i l'autonomia. Pel que fa a la masculinitat, hi ha un acord generalitzat que representa la força, l'activisme i l'habilitat pràctica. No obstant això, aquestes característiques es vinculen amb una certa "simplicitat emocional" que es materialitzaria en absència de complicacions i que, segons ells, els facilitaria ésser més lleials i honestos. Els nois es mostren conscients dels avantatges de gènere que els són atribuïdes i, encara que de forma minoritària, reconeixen també estereotips al voltant de la seva masculinitat com a injustos i generadors de pressió social: les idees que són "forts" o "freds" i que han de tenir uns gustos determinats.

Les relacions d'amistat

En les últimes dècades, tal com conclouen Moreno i Rodríguez en el seu informe sobre la joventut a Espanya (2012), s'ha confirmat que els espais de les amistats i la família són els prioritaris per a les persones joves. No obstant això, en aquest període de vida, l'amistat suposa per als i les joves un espai de socialització prioritari i molt dinàmic, l'estudi de la qual permet explorar múltiples dimensions de les identitats de gènere. En aquest escenari, es presenta una aproximació a les amistats adolescents i juvenils, i una anàlisi de les percepcions, les atribucions estereotipades i les activitats i assumptes que es comparteixen.

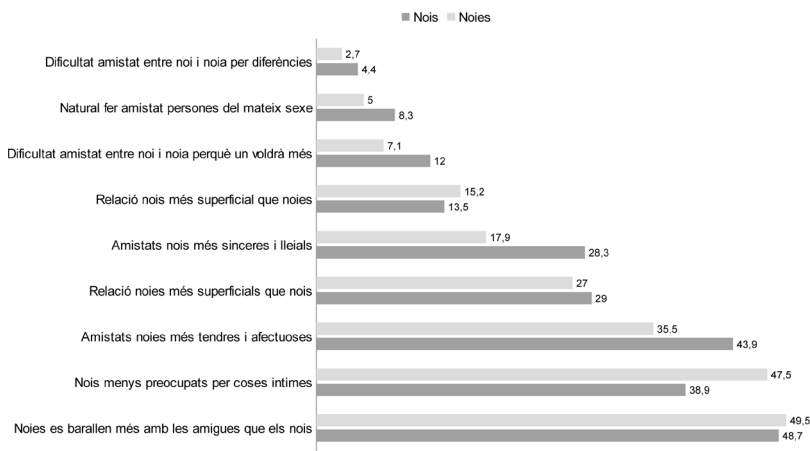
En termes generals, s'identifica que la majoria té nuclis d'amistat amplis, essent major aquesta tendència entre els nois i de forma inversament proporcional a l'edat. Pel que fa al sexe de les amistats, la meitat dels i les joves reconeix tenir el mateix nombre aproximat d'amics que d'amigues, mentre que el 44% de nois i el 40% de noies indica tenir més amics o amigues respectivament. Les relacions d'amistat són generalment molt satisfactòries, encara que una mica més entre els nois (87,7%) que entre les noies (84,9%); només el 2% del total revela relacions poc a gens satisfactòries. En línia amb els resultats de la satisfacció, es troben els de la facilitat per fer amics/gues, que varien, no obstant això, en funció de la correspondència del sexe de les amistats: els i les joves revelen en un 81,7% que fan amistats del mateix sexe amb molta facilitat (noies alguna cosa menys que els nois) davant d'un menor 67,8% que indica la mateixa facilitat per fer amistats amb persones de diferent sexe.

Pel que fa a les percepcions sobre què aporta l'amistat, els i les enquestades destaquen tres consideracions de forma majoritària: tenir suport quan es necessita, tenir en qui confiar i divertir-se; del conjunt es dedueix que aquesta població valora més qüestions relacionades amb l'afectivitat que amb la utilitat. No obstant això, hi ha diferències en funció del gènere: per a les noies, obtenir suport (85,5%) i confiança (75,6%) és més significatiu que per als nois (75,6% i 71%, respectivament); per a ells és més rellevant la diversió (63,2%) que per a elles (51,0%). En intervenir variables socioeconòmiques, s'identifica que els nois i noies de classes altes i mitjanes assenyalen una mica més l'amistat com a referent per a sentir-se estimat o estimada, mentre que aquells i aquelles de classes mitjanes-baixes destaquen en major mesura la necessitat de suport i seguretat, l'aprenentatge i la resolució de dubtes.

Quan se'ls pregunta sobre enunciats estereotipats (gràfic 2), en general l'acord no és gaire alt; del conjunt d'estereotips, el que més suport rep és el que fa referència a "les noies es barallen més amb les amigues que els nois" i en major proporció entre les noies (49,5%) que entre els nois (48,7%), fet que remet a la menor proporció de noies joves que indicava molta facilitat per fer amistats del mateix sexe i l'estereotip que entre elles són més crítiques o exigents. En general, reben més suport les consideracions que emfatitzen les diferències per gènere; tanmateix, hi ha un desacord generalitzat quan es planteja la idea que fer amistats entre diferents sexes no és fàcil o natural. Per tant, s'extreu que els estereotips es mantenen però no reben un suport majoritari, encara que entre ells tendeixen a estar més marcats.

Gràfic 2. Opinions sobre les relacions, segons sexe (%)

Pel que fa a les activitats i assumptes a compartir, s'identifiquen clares diferències entre el gènere dels i les noies i els i les amigues. Amb els nois, en general, tots prefereixen realitzar activitats com sortir a divertir-se (55%) i fer esport (46%); l'activitat esportiva guardaria la major distància amb la proporció dels qui la realitzarien amb noies (5,4%). Entre els nois, aquestes

diferències s'emfatitzen: ells prefereixen els seus amics per divertir-se i fer esport. Amb les noies, per la seva banda, es prefereix sobretot parlar de temes sentimentals (62,9% enfront d'un 8,6% amb ells), seguit de divertir-se (36,5%), anar al cinema, un concert, al teatre, etc. (25,1%) o viatjar (23,1%). Els nois prefereixen les seves amigues per parlar de temes sentimentals i, en segon lloc, per a realitzar activitats culturals; les noies també preferirien les seves amigues per fer aquestes activitats a més de per divertir-se (encara que en una menor proporció que als seus amics: 44,2% enfront de 45,3%). Aquestes preferències mostren que les activitats a realitzar amb els nois estan molt més definides que aquelles a realitzar amb les noies. Amb elles, encara que les activitats a realitzar serien més plurals, destaquen les relacionades amb l'àmbit sentimental en correspondència amb les atribucions que es fan de tots dos sexes: les noies com a representants de l'àmbit sentimental i els nois com poc comprensibles en aquest terreny. Cal esmentar que existeix també una preferència del conjunt per xatejar i usar xarxes socials amb noies, fet que resulta significatiu en comparació amb l'atribució de capacitats tecnològiques, que s'imputa principalment als nois; allò paradigmàtic rau en el fet que l'ús de tecnologies està totalment naturalitzat entre les noies, com ho confirmen altres investigacions (Megías i Rodríguez, 2014; Ballesteros i Megías, 2015).

En correspondència amb aquests resultats, es troben les consideracions sobre quins assumptes es compartirien amb els amics i amigues: amb ells es compartirien principalment qüestions relacionades amb altres amics, en un 47% i amb pors, en un 26% (en totes dues qüestions major proporció de preferència per part de les noies); amb elles assumptes amorosos (69%) i familiars (41%), essent la preferència tant per part dels nois com de les noies. L'aproximació qualitativa reforça la idea que tant elles com ells s'aboquen en les dones per a consells i ajuda sentimental i afectiva. Aquesta tendència reforçaria el rol de gènere relatiu a la "sensibilitat" i "emocionalitat" que, com s'ha mostrat, es continua atribuint clarament a les noies. Per la seva banda, els temes sexuals i de salut, pels quals el conjunt mostra un menor interès, es compartirien amb persones del mateix sexe.

Relacions de parella

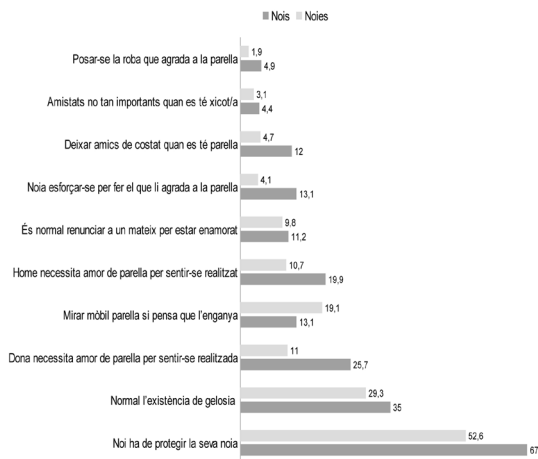
Els resultats constaten que les relacions de parella constitueixen una dimensió a la qual els i les adolescents i joves atorguen una importància relativa: en conjunt, i independentment de si han tingut parella o no, només el 42% dels nois i les noies valora la parella com una cosa molt important, i entorn del 17% la valora com una cosa poc o gens important. No obstant això, entre els i les joves enquestats, aproximadament el 80% manifesta haver tingut alguna relació de parella, una mica més les noies que els nois. Quant a l'edat de la primera relació de parella, aquesta es produeix entre els 13 i els 14 anys (13,7 anys de mitjana), essent els nois una mica més precoços i també aquells i aquelles joves de classes alta i mitjana-alta. En el moment de

l'enquesta, un 32% de nois i noies van manifestar tenir parella i van indicar sentir-se satisfets en un 90%, xifres gairebé idèntiques a les que s'extreuen de l'enquesta del CIS del 2014: *Opinions i actituds sobre la família II*.

Quan se'ls qüestiona sobre tòpics relacionats amb les relacions de parella, només tres enunciats arriben a un nivell majoritari d'acord: “no renunciar a un mateix per estar enamorat”, que remetria a la idea de mantenir la identitat individual; “Noi ha de protegir la seva noia”, que remetria a les atribucions tòpiques que vinculen la feminitat amb la debilitat i la masculinitat amb la força; i “normal l'existència de gelosia”, que remetria a certa posició de “dominació”. Observant la desagregació per sexes (gràfic 3), es reconeix que el 52,6% de les noies i el 67% dels nois estan molt d'acord amb la consideració que el noi ha de protegir la noia, i al voltant del 32% opina que és normal l'existència de gelosia, essent de nou més gran l'acord entre els nois que entre les noies. Ells donen suport gairebé a la totalitat d'estereotips en major proporció que les noies; tendència que evidencia creences més tradicionals entre els nois sobre les relacions de parella. Finalment, cal esmentar que és generalitzat l'escàs acord que els i les noies manifesten sobre els tòpics relacionats amb el control i les renúncies.

Gràfic 3. Valoració de tòpics sobre relacions de parella, segons sexe (% bastant / molt d'acord)

De l'acostament qualitatiu es desprèn com les relacions de parella són concebudes com a projectes finits enfrontats, en certa mesura, amb la diversió i la llibertat, principalment en el cas dels nois. Tots dos sexes reconeixen en la parella el seu model ideal, basat en l'amor veritable, la fidelitat i el compromís, si bé les expectatives varien: ells busquen lleialtat, bellesa, compartir coses i comprensió; elles, confiança, compartir coses, suport i afecte. Els nois manifesten ser més de relacions curtes o inconstants, s'identifiquen amb l'estereotip de major autonomia masculina i assumeixen ser més tendents a la infidelitat. Per la seva banda, les noies assumeixen ser més emocionals i es plantegen la parella com un camí d'aprenentatge en el qual cal “lluitar”. Tots dos remar-

Les relacions de parella són concebudes com a projectes finits enfrontats amb la diversió i la llibertat, principalment en el cas dels nois

quen la necessitat de conservar una parcel·la d'independència generalment associada al temps amb amics, i encara que els nois es declaren més independents, elles matisen que en ocasions alguns homes demanen l'entrega total de les seves parelles i exerceixen sobre elles un control perillós.

Relacions sexuals

La investigació cercava explorar la percepció que aquesta població té sobre les relacions sexuals i la visió sobre com haurien de ser. Els resultats mostren que la sexualitat és un aspecte important en la vida dels i les adolescents i joves, essent les relacions sexuals molt o bastant importants per al 66% dels nois i el 45% de les noies. Al seu torn, la meitat de la població considera que tenir relacions sexuals és molt o bastant fàcil, una mica més les noies (55,4%) que els nois (44,6%). Cal destacar que tant la importància com la facilitat declarada augmenten de forma proporcional amb l'edat. En intervenir altres variables socials, s'identifica una major importància entre els i les joves de major estatus social i baixa religiositat.

En relació a com es produeixen les relacions sexuals, elles es consideren més romàntiques, atorgant menys importància al sexe que ells, i es mostren més reservades, associant la sexualitat amb la confiança. Els nois, per la seva banda, associen en certa mesura les relacions sexuals a la diversió i s'atribueixen la conquesta, i posicionen les noies en un perfil menys actiu per a escapar de l'atribució estereotipada "noia fàcil". Quan se'ls pregunta per la iniciativa per a tenir relacions sexuals, aquests posicionaments es confirmen: tots indiquen que són més els nois els qui prenen la iniciativa (46,9%) que les noies (5,2%), si bé indiquen en un 59,9% que s'hauria de prendre de forma conjunta.

Pel que fa a la iniciativa per a l'ús de mesures anticonceptives, el conjunt d'adolescents i joves indica que recau més en les noies (47,2%) que en els nois (19,7%), si bé més del 65% considera que s'hauria de prendre conjuntament. Aquests resultats confirmen una dècada després (Megías, Rodríguez, Méndez i Pallarés, 2005) que continua recaient sobre les dones joves, amb molta diferència, la responsabilitat sobre el sexe segur.

Pel que fa al grau d'acord amb enunciats estereotipats (taula I), el major acord suscitat es produeix sobre l'enunciat relatiu a la importància de la fidelitat (6,44 en una escala 1-7). El segueixen que les noies tenen més facilitat per tenir relacions sexuals, que els nois tenen una major necessitat de sexe, i que són més promiscus que elles. Per sota de la mitjana, però amb una certa importància, s'identifica un menor acord cap a estereotips com que és més important satisfer la parella, que el noi sense relacions freqüents és un "bitxo estrany", i que cal acceptar encara que no vingui de gust.

Taula I. Estereotips sobre relacions sexuals (mitjanes en l'escala 1-7)

	n	mitjana	desv. típ.
Importància de la fidelitat	2.058	6,44	1,149
Noies més facilitat per tenir sexe que nois	2.025	4,83	1,959
Nois més necessitat de sexe	2.050	4,5	1,957
Nois més promiscus que noies	1.983	4,03	1,918
Noies més fidels que nois	1.975	3,91	1,928
En noies més difícil separar sexe i amor	1.864	3,74	2,058
Noia amb relacions sexuals freqüents és bitxo estrany	2.036	3,56	2,125
Més important satisfer parella	1.977	3,44	1,976
Noi sense relacions sexuals freqüents és bitxo estrany	2.024	2,98	1,889
S'ha d'acceptar encara que no vingui de gust	2.016	2,63	2,004

Per sexes, destaca que les noies estan més d'acord que els nois amb l'enunciat relatiu a la importància de la fidelitat, i amb les idees que els nois tenen més necessitat de sexe, són més promiscus i que elles són més fidels (aquesta última pretensió amb un diferència de 30 punts percentuals sobre l'acord mostrat pels nois). Ells, per la seva banda, es posicionen més contundents amb el suport a la idea que les noies tenen més facilitat pel sexe, i amb les consideracions que en el sexe el més important és satisfer la parella i que cal acceptar encara que no vingui de gust.

Igualtats i desigualtats de gènere

En els diferents escenaris s'han anat albirant les identitats de gènere dels i les adolescents i joves, i les diferents perspectives sobre la masculinitat i la feminitat. Ara es busca conèixer la percepció que tenen sobre l'existència formal de desigualtats entre homes i dones joves i adults. En termes generals, l'existència de desigualtats de gènere és reconeguda pel conjunt: consideren que s'avança en la igualtat però que encara resta camí per recórrer, essent significatiu el reconeixement d'una major desigualtat entre homes i dones adults que joves. Quan valoren les desigualtats entre persones adultes reconeixen que les desigualtats són molt grans en un 34% (regular en un 41%), enfront d'un 14% (regular en un 35%) que indica que les desigualtats són molt grans entre nois i noies joves; per tant, tot i que es refereixen a les persones de la seva generació, gairebé la meitat considera que hi ha desigualtats en funció del gènere. La majoria indica que els principals desavantatges de les dones es produeixen en l'àmbit del treball (accés, salaris i responsabilitats) la política i la família, i és significatiu que les desigualtats siguin identificades principalment en la projecció de futur de les noies i en una proporció molt més gran per elles.

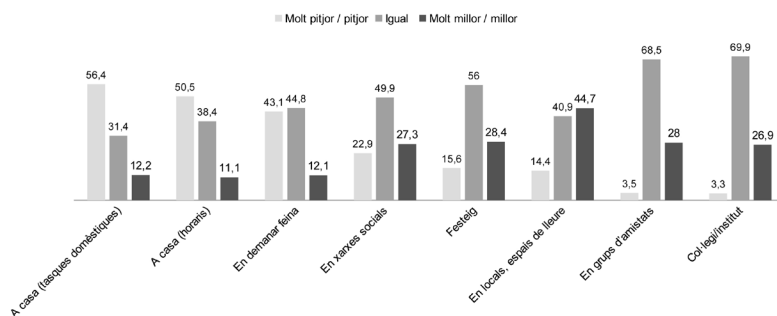
Es considera que s'avança en la igualtat però que encara resta camí per recórrer

La percepció de tracte discriminatori segueix essent alta en l'àmbit de l'ocupació

En relació amb la percepció de tracte discriminatori (gràfic 4), escenari que resulta més proper a aquesta població ja que es refereix a la seva vida quotidiana, s'observa com la majoria reconeix un tracte molt més discriminatori en l'àmbit domèstic per a les noies. La percepció de tracte discriminatori segueix essent alta en l'àmbit de l'ocupació, on una proporció del 43,1% considera que les noies reben un tracte molt pitjor o pitjor. Aquests resultats corroboren els oferts pel monogràfic *Jóvenes y género. El estado de la cuestión* (Megías i Ballesteros, 2014). La major igualtat es percep en la dimensió de les relacions d'amistat i, sobretot, en l'àmbit educatiu. Les respostes desagregades per gènere van mostrar com la desigualtat de tracte és percebuda amb molta més amplitud per elles que per ells en el conjunt de categories, de la qual cosa es pot deduir que quan la desigualtat resulta més directament o propera, les noies valoren de forma sistemàtica un tracte pitjor cap a elles.

La major igualtat es percep en la dimensió de les relacions d'amistat i, sobretot, en l'àmbit educatiu

Gràfic 4. Diferència de tracte de les noies respecte dels nois (%)

En l'àmbit dels estereotips, es van explorar aquells relacionats amb la dona, la llar i la seva possible interferència amb la projecció professional, la qual cosa va revelar algunes contradiccions i certes postures conservadores. Una mica més del 60% considera que treballar fora de casa és necessari perquè la dona sigui independent. No obstant això, una proporció significativa, encara que no majoritària, considera que la dona que treballa fora de casa té una pitjor vida familiar i relació amb els fills; postura més recolzada per elles que per ells. Això indica que les postures més tradicionals relatives a l'àmbit domèstic compten amb una mica més de suport entre les noies que entre els nois. En intervenir la variable del posicionament polític, s'observa que aquestes consideracions es redueixen segons els i les joves es posicionen cap a l'esquerra.

Des de l'enfocament qualitatiu es va confirmar que l'àmbit del treball i el relacionat amb les responsabilitats són identificats com aquells espais en què la dona s'enfronta a majors desigualtats. Els rols de gènere semblen estar molt arrelats, encara que les seves dinàmiques no es perceben com a nuclis de desigualtat llevat que impliquin l'exclusió d'algun dels sexes. El masclisme

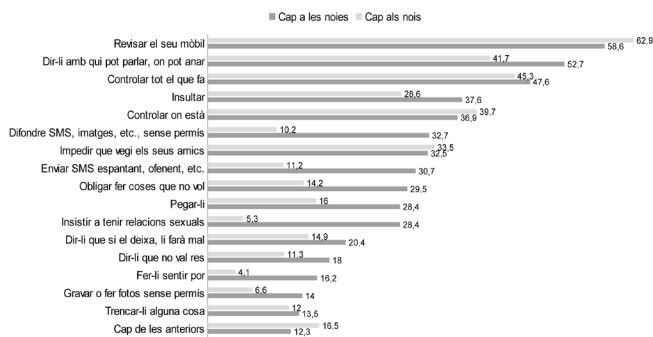
és reconegut en termes generals, tot i que percebut de forma diferent entre els nois i les noies: elles ho relacionen amb un cert sentiment “d’inferioritat” dels nois i amb els rols socials que els tocava assumir; ells, per la seva banda, allunyen el focus del problema i identifiquen la responsabilitat en dinàmiques socials superiors. Reconeixen la posició d’avantatge dels homes enfront de les dones, tot i que consideren “injustes” certes mesures de discriminació positiva o situacions considerades de desavantatge en relació, per exemple, amb la custòdia dels fills/es. Cal destacar un “discurs femení” que reconeix que la igualtat és responsabilitat i té efecte en tots dos sexes.

Violència en la parella

En la investigació es va buscar conèixer la percepció que els i les noies tenen sobre la violència que es produeix en el si de les parelles.

Gràfic 5. Actes coneguts de violència entre nois i noies (% casos, resposta múltiple)

El gràfic 5 mostra les elevades proporcions en què es manifesta la violència; s’hi pot observar que és menor al 15% la proporció de joves que diu no haver conegut actes de violència en les parelles. Entre els actes que s’identifiquen en major proporció, ressalten aquells relacionats amb el control de la parella; investigacions recents han constatat precisament que en conductes relatives al control dels i les joves es mostren relativament tolerants (De Miguel, 2015). En aquest àmbit es manifesta un major nombre de casos de violència exercida per les noies (revisió del mòbil, control d’on està o impedir veure amigues). En la resta d’àmbits es revela una major proporció d’actes exercits pels nois, existint diferències molt elevades en actes de violació de la intimitat, d’intimidació i de pressió sexual. Cal assenyalar que la violència de parella té una major presència com més gran és l’edat de la persona jove, i entre els i les estudiants de centre públics, d’FP i que procedeixen d’una classe social baixa o mitja-baixa.

La violència de parella té una major presència com més gran és l’edat de la persona jove

Aquests resultats evidencien xifres preocupants de violència en les parelles joves; actes que són exercits en major proporció per ells (excepte el control) i en què tenen cert protagonisme les tecnologies. Es confirmen les tendèn-

cies assenyalades per la investigació realitzada per Díaz Aguado, Martínez, i Martínez, J. (2014) sobre la igualtat i la prevenció de la violència de gènere en l'adolescència, que mostraven taxes superiors al 20% de noies adolescents que reconeixien haver patit certes situacions de maltractament en la parella.

Projecció futura i prioritats

Finalment, es van examinar quines eren les prioritats d'adolescents i joves en les seves projeccions de vida.

Taula II. Coses que semblen més importants en el seu futur (% casos, resposta múltiple)

Coses creu més importants en 20 anys	respostes	% respostes	% casos
Tenir ingressos propis	1.241	29	58,5
Tenir família pròpia	1.128	26,3	53,2
Parella estable	768	17,9	36,2
Tenir èxit	552	12,9	26
Llibertat per fer el que es vulgui	550	12,8	25,9
Tenir parella acabada	44	1	2,1
Total	4.283	100	201,9

Tabla II. Cosas que le parecen más importantes en su futuro (% casos, respuesta múltiple)

A la taula II, s'identifica que una majoria considera prioritari tenir ingressos propis (58,5%). Al seu torn, supera el 50% la proporció de nois i noies que prioritza el fet tenir una família. En relació amb la parella, un 36,2% revela la preferència de tenir una parella estable, no sent significativa la capacitat econòmica de la mateixa. Tenir èxit se situa com la quarta elecció, seguida de llibertat per fer el que es vulgui; ambdues opcions triades en una proporció d'un 25%.

La desagregació per sexe va revelar una mateixa classificació de prioritats, encara que les proporcions van mostrar relatives diferències: per a elles, esdevé més prioritari tenir ingressos propis, família pròpia amb fills i llibertat per fer el que es vulgui, opció que mostra gairebé deu punts percentuals de diferència entre sexes (30% entre les noies i el 21% entre els nois); ells, també amb una distància de cas 10 punts respecte a elles, prioritzen el fet de tenir una parella estable (41% i 32%) i tenir èxit. Es pot interpretar que algunes de les preferències estan correlacionades amb condicions per a l'equitat de gènere (ingressos propis i llibertat), estant més marcades entre les noies. Al seu torn, aquests resultats estarien correlacionats amb els valors identificats per Elzo i Megías (2014) com especialment importants pels i les joves: els

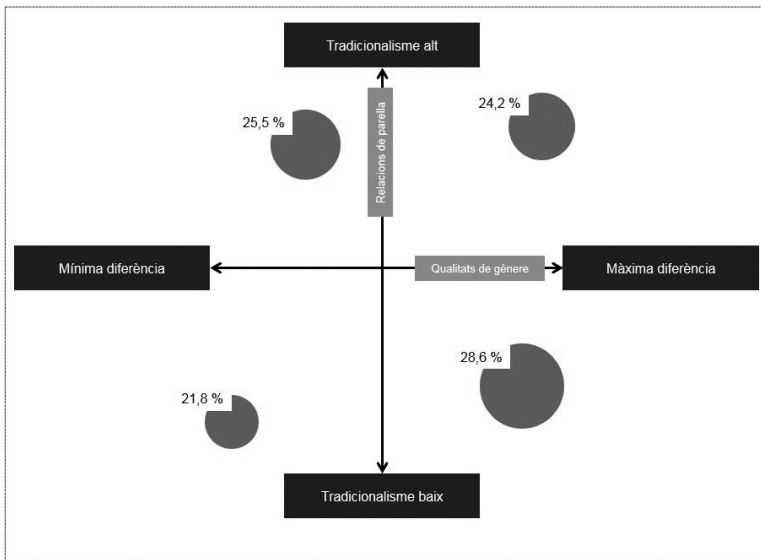
valors relacionats amb la garantia de seguretat i estabilitat personal, com les bones relacions socials i familiars, el treball, la capacitat personal i professional o l'èxit econòmic.

Un assaig de tipologia

Després de l'anàlisi dels resultats, la investigació proposa una tipologia de 4 clústers que reflecteix les diferents visions d'aquesta població al voltant de les identitats de gènere. La tipologia s'articula en relació a dos eixos principals: la percepció de les diferències entre persones del mateix sexe, i el posicionament davant les relacions interpersonals (principalment de parella). En l'il·lustratiu 1, es pot observar la distribució dels quatre clústers.

Il·lustratiu 1. Ejes y distribución de la tipologia:

La investigació proposa una tipologia de 4 clústers que reflecteix les diferents visions al voltant de les identitats de gènere

Clúster 1. Els qui assumeixen les diferències de gènere i en parelles obertes

Aquest grup, al qual pertany una major proporció d'adolescents i joves (28,6%), integra els que accepten els principals tòpics de distinció entre gèneres, però mostren desacord amb els rols i models tradicionals de parella. Es caracteritzen per mostrar més acord que la mitjana amb els estereotips sobre les relacions d'amistat, sexuals i qualitats personals. No obstant això, no estan molt conformes amb la idea que les relacions entre persones del mateix sexe siguin difícils, rebutgen més les idees tradicionals respecte al tancament de la parella en si mateixa i consideren per sobre de la mitjana que les noies tenen més dificultats per separar-se o trencar amb la parella.

Aquest tipus està conformat per un grup majoritari de noies (el 42% de les mateixes), per estudiants de batxillerat i de classes mitja-baixa i baixa. Se senten molt satisfets amb les relacions d'amistat i per sobre de la mitjana consideren tenir facilitat per fer amistats. Han tingut relacions sexuals en menor quantia que la mitjana i indiquen que la noia és normalment la que té la responsabilitat, tot i que consideren que aquesta s'hauria d'assumir de manera conjunta per la parella. Destaquen clarament actes de violència coneguts en les parelles del seu entorn i en gran varietat. Entre les seves prioritats de futur emfatitzen tenir ingressos i família pròpia.

Clúster 2. Els qui més rebutgen els estereotips i rols de gènere tradicionals

El segon tipus, integrat pel 21,8%, representa les posicions més allunyades i crítiques cap als estereotips i denuncien, en major mesura, les desigualtats de gènere de les dones. Rebutgen totes les visions tòpiques sobre el gènere i estan molt més en desacord amb les diferències que se li atribueix en les relacions d'amistat, de parella i sexuals. Pel que fa a les desigualtats, les identifiquen en major proporció i consideren que les dones s'enfronten a més desavantatges i pitjors oportunitats en nombroses dimensions (ocupació, independència econòmica, etc.).

Aquest grup és també principalment femení (28,4% de les noies i 14,6% dels nois), format per estudiants de batxillerat, centres públics, d'estatus baix o mitjà-baix i que se situa a l'esquerra política. Defineixen tant els nois com les noies en els mateixos termes atribuït a més característiques no destacades per la resta (als nois els consideren tranquils i comprensius, i a elles emprenedores i independents). Pel que fa a les seves amistats, tenen més amigues que amics i es declaren especialment satisfets. És el grup que declara haver tingut menys relacions de parella i el que menys actes de violència de gènere reconeix.

Clúster 3. Els qui més defensen els estereotips i rols de gènere tradicionals

Aquest grup està format pel 24,2% i és, en contraposició amb el 2, el que més dona suport als estereotips i diferències de gènere. Es mostren molt més alineats amb els rols tradicionals en les relacions de parella i amb la suposada naturalitat de les relacions d'amistat entre persones del mateix sexe. Per la seva banda, minimitzen els desavantatges a què s'enfronten les dones i reforcen les percepcions estereotipades de les qualitats de nois i noies: ells serien hàbils, actius i emprenedors; i elles emocionals, febles i preocupades per la imatge.

Aquest clúster està format, al costat del 4, per un percentatge més gran de nois (32%) que de noies (17%), amb una proporció superior d'estudiants d'FP i de joves de classe alta, religiosos i que se situen a la dreta política. Destaquen per tenir una gran quantitat d'amics (més nois que noies) i per haver tingut més parelles, encara que no revelen especial satisfacció en les seves relacions. Més que altres grups, espera de l'amistat suport i no sentir-se sols, i atorga molt per sobre de la mitjana importància a les relacions sexuals. Identifiquen tot un conjunt d'actes de violència exercits per ambdós sexes. En la seva projecció de futur consideren important tenir una parella estable, família pròpia, èxit i fins i tot una parella benestant.

Clúster 4. Els qui des del tradicionalisme de les relacions rescaten la emocionalitat masculina

L'últim tipus (format per un 25,5% del total) confirma els estereotips però recolza característiques menys tradicionals dels nois; es considera un híbrid que matisa alguns posicionaments del clúster 3. Així, atorguen un menor suport a la creences que els nois són més promiscus o que tinguin més necessitat de sexe, i a la consideració que és normal que els nois tinguin més relacions sexuals que les noies o que prenguin la iniciativa. No recolzen que la vida familiar sigui igual de bona quan la dona treballa fora, però sí consideren que el treball exterior és més gratificant que el domèstic.

Aquest grup està integrat en una mesura molt major per nois (40% d'ells) que per noies (13% d'elles) i és lleugerament menor que la resta, amb més presència d'estudiants d'ESO, de centres privats-concertats, d'estatus alt i mitjà-alt i amb posicions de centre i de dreta. És el grup que en major mesura assenyalava tenir moltes amistats, de tots dos sexes encara més nois, i estar satisfet amb elles. Per la seva banda, han tingut més relacions que la mitjana i més precoços, i consideren molt importants les relacions de parella i sexuals. Al costat del grup 2, assenyalava en menor mesura el coneixement d'actes de violència; tot i que, com el 3, reconeix més que altres grups els actes exercits per noies.

Conclusions i discussió de resultats

Al llarg de l'article, s'han exposat les percepcions sobre les identitats de gènere dels i les adolescents i joves, albirant la negociació que uns i altres fan sobre els rols de gènere i les desigualtats. Del conjunt de posicionaments, es poden extreure algunes conclusions.

Resulten generalitzades les atribucions de qualitats diferents a noies i a nois

En primer lloc, resulten generalitzades les atribucions de qualitats diferents a noies i a nois: elles són caracteritzades per la sensibilitat, la responsabilitat i, en menor mesura, la debilitat; ells són percebuts com més dinàmics, divertits i funcionals. En l'àmbit de les amistats, resulten representatives les activitats que prefereixen realitzar-se amb un o altre sexe: amb la noies, tractar qüestions emocionals; amb els nois, sortir a divertir-se. Pel que fa a la parella, la qüestió del control és manifesta i està molt present, i fins i tot normalitzada. Les desigualtats efectives són reconegudes encara que en major proporció per a les noies: el conjunt declara que es produeixen en espais que els són llunyans (l'àmbit laboral, el polític o els rols domèstics) i les noies, a més, en l'àmbit quotidià. El masclisme és reconegut però tendeix a subestimar-se, tot identificant-se en l'imaginari col·lectiu o com una herència del passat; els rols de gènere no són qüestionats i es considera que, encara que hi continua havent desigualtats, aquestes tendeixen a dissipar-se.

El masclisme és reconegut però tendeix a subestimar-se

Presentades aquestes conclusions, es poden plantejar algunes consideracions per a la reflexió. En termes generals, s'identifiquen canvis en la igualtat de gènere, però continuen pervivint estereotips, iniquitats i discriminacions. Les relacions són més igualitàries i les posicions a favor de la igualtat en la sexualitat són generalitzades, però persisteixen conviccions que perpetuen la desigualtat de les noies. Si bé hi ha diferències objectives entre noies i nois, aquest argument s'utilitza per naturalitzar certs desavantatges socio-culturals. En la vida en parella es constata que són habituals els actes de violència (menys greus els exercits per elles), tot manifestant-se dinàmiques preocupants en les relacions d'adolescents joves. Es rebutja la desigualtat d'oportunitats entre noies i nois, si bé es tendeix a no reconèixer alguns motius subjacents com la preexistència d'estereotips o rols de gènere. A elles se les segueix encasellant en el marc de les emocions, la sensibilitat i altres característiques positives (responsables o treballadores), fet que es converteix en una arma quan es vincula amb pautes de conducta esperades o considerades més adequades per a elles.

S'identifiquen avenços i voluntats de canvi cap a l'equitat entre els gèneres, encara que hi continuen preexistint reticències, no reconeixements i desvinculació de les responsabilitats

En definitiva, formalment s'identifiquen avenços i voluntats de canvi cap a l'equitat entre els gèneres, encara que hi continuen preexistint reticències, no reconeixements i desvinculació de les responsabilitats. Aquest fet queda reflectit en l'arrelament de molts estereotips, el major risc rau en el fet que no es consideren perillosos ni subjacents als desavantatges de gènere. És innegable que aquests condicionants determinen les desigualtats que es viuen de forma quotidiana entre nois i noies / homes i dones, el pitjor col·lari estaria representat en la violència masclista. Esdevé necessari, per tant, reflexionar sobre les reinterpretacions dels constructes i imaginaris col·lectius que determinen les identitats masculines i femenines (arrelades en els i les

més joves, com s'ha vist, des de postures contradictòries amb la igualtat), per permetre'ns avançar cap a una major justícia entre els gèneres que s'evidencia encallada en moltes de les seves dimensions.

Paula Canal Rodríguez
 Politòloga, col·laboradora de Sociològica Tres
 paula.canal.riguez@gmail.com

Ignacio Megías Quirós
 Investigador social, codirector de Sociològica Tres
 ignacio.megias@sociologicatres.com

Bibliografia

Ballesteros, J. C.; Megías, I. (2015). *Jóvenes en la red: un selfie*. Madrid: FAD/CRS.

CIS (2012). *Percepción social de la violencia de género. Estudio núm. 2968. Noviembre 2012*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

CIS (2014). *Opiniones y actitudes sobre la familia. Estudio núm. 3032. Junio 2014*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

De Miguel, V. (2015). *Percepción de la violencia de género en la adolescencia y juventud*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.

Díaz Aguado, M. J.; Carvajal, M. I. (2011). *Igualdad y prevención de la violencia de género en la adolescencia*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Políticas Sociales e Igualdad.

Díaz Aguado, M. J.; Martínez, R.; Martínez, J. (2012). *La juventud universitaria ante la igualdad y la violencia de género*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad. Centro de Publicaciones.

Díaz Aguado, M. J.; Martínez, R.; Martínez, J. (2014). *La evolución de la adolescencia española sobre la igualdad y la prevención de la Violencia de género*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad. Centro de Publicaciones.

Elzo, J.; Megías, E. (codir.) (2014). *Jóvenes y valores (I)*. Un ensayo de tipología. Madrid: CRS/FAD.

INJUVE (2008). *Jóvenes e igualdad de género. EJI35. 3a encuesta 2008*. Madrid: INJUVE.

Instituto Andaluz de la Mujer (2015). *Andalucía detecta. Sexismo y violencia de género en la juventud*. Sevilla: IAM.

López Reusch, E. (coord.) (2011). *¿Igualmente? Alumnado y género, percepciones y actitudes*. Madrid: Federación de Mujeres Progresistas.

Megías, I.; Ballesteros, J. C. (2014). *Jóvenes y género. El estado de la cuestión*. Madrid: FAD/CRS.

Megías, I.; Rodríguez, E. (2014). *Jóvenes y comunicación. La impronta de lo virtual*. Madrid: FAD/CRS.

Megías, I.; Rodríguez, E.; Méndez, S.; Pallarés, J. (2005). *Jóvenes y sexo. El estereotipo que obliga y el rito que identifica*. Madrid: FAD/INJUVE.

Moreno Mínguez, A.; Rodríguez San Julián, E. (2012). *Informe Juventud en España 2012*. Madrid: INJUVE

Rodríguez, E.; Megías, I.; Sánchez, E. (2002). *Jóvenes y relaciones grupales. Dinámica relacional para los tiempos de trabajo y de ocio*. Madrid: FAD/INJUVE.

---

1 Investigació d'Elena Rodríguez San Julián i Ignacio Megías Quirós (2015): *¿Fuerte como papá? ¿Sensible como mamá?*
